

tette ki és épen most van európai köruton az előbbinek méltó párja: „Krisztus a keresztfán.“

A nagy művészek szárnyai alatt és hatásuk nyomán egész ifju had kel, melynek működése biztos reményt nyújt arra, hogy kivált mintán a nemzet áldozatkészsége nemcsak műcsarnokot és festészeti iskolát, hanem immár Benczur vezetése alatt egy festészeti akademiát is megteremt s a felépült kir. operaházban, az építendő országház és királyi palotában nagy léptekkel emelkedő festészetünknek méltó pályatereket nyitott és nyit; nemcsak hanyatlás nem fog bekövetkezni, hanem egy határozott irányu nemzeti iskola alapjai lesznek lerakva, mely méltó lesz első művészeink lángszelleméhez és a nemzet geniusához.

Egy időben festészetünk haladásával szobrászatunk is előre tör és a népies genrenak hatalmas képviselője akad Izsó Miklósban, ki „Busuló juhászával“, „Csokonai Vitéz Mihályával“ és számtalan más népies alakjával, csoportjaival a magyar genreszobrászatnak veté meg alapját. A korán elhunyt jeles nyomaiba lépnek Huszár és Kiss György, kik a magyar szobrászatnak monumentális jelentőségre emelésével küzdenek elég megfelelő sikerrel.

E rövid és töredékes rajz is meggyőzhet mindenkit arról, hogy a magyar geniusz minden pályán képes teremteni és nemzetünket Európa legműveltebb népeivel egy szivonalra emelni, ha van hozzá tér, idő és alkalom.

A színészet Magyarországon.

Irta: Adorján Sándor.

A magyar szinpad fejlődését nálunk még ma is a hazafiság szempontjából tekintik: működésüket mindig hajlandóbbak a nemzetnek tett szolgálataik fejében akár tul is böcsülni; s a hol támogatásukról van szó, ott maga a színész is első sorban fog hazafiságra apellálni, s a kulturális tényezőt, mely a szinpadnak ugyszólván lelkét képezi, rendesen nem is emlegetik. S ez, bármennyire ellenkezzék is a szinművészet valódi lényegével, természetes nálunk, ahol sok ideig a szinház volt az összetartó kapocs a hazafiak között, kiknek a folytonosan hangoztatott hazaszeretetre igen

nagy szükségük volt; a színház az egyedüli hely, hol magyarul szólhattunk, s hol elmondhattunk sok olyant és lelkesedhattünk olyan eszméken, amelyek a valódi életből az ideig el voltak tiltva. Sőt a színház volt az egyedüli fegyver is, melylyel nemzetiségünk folytonosan ostromolt magyarságát védelmeztük, s ehhez természetesen, az egész lakosságnak a legnagyobb szívóssággal, a legnagyobb szeretettel kelle ragaszkodnia.

Ma már, e tekintetből, a magyar színészetnek más irányban van föladata: megerősíteni a magyarságot ott, ahol a nemzetiségi áramlatok miatt még nem elég szilárd, s megeremteni, terjeszteni a magyarságot mindenütt, ahol az még egyáltalán, vagy fogyatékosan van meg. Ez is hazafiúi szolgálat kétségkívül, s minden olyan ponton, ahol erre szükség van, a magyarság részéről a színészet mindenütt a legmelegebb támogatásban részesül.

Csakhogy e pontok száma ma már olyan kevésre apadt, amióta alkotmányunkat ismét kivívtuk, s nem csak az állam nyelve a magyar, de az ország minden polgára a saját érdekében igyekszik és köteles már az iskolában megmagyarosodni, hogy a színészet mindinkább elveszíté hazafias működésének jellegét, hogy úgy mondjuk azt a ránk kényszerített szükségérzetet, mely támogatásukat kötelességgé tette az önfentartás elvénél fogva; hogy ma már a színművészet mondhatni kizárólag kulturális tényezőül tekintetik, olyanul, mely hivatva van a nemesebb, szebb gyönyörökben részesíteni élvezőit, fejleszteni az általános műveltséget, oktatni élvezet útján az erkölcs törvényeire, élvezetet nyújtani a költészet és a művészet produktumaival, — szóval egész létezése, átalakulta mindennapi kenyérhez hasonló szükségességéből a magasabb értelemben vehető luxussá, melyet azonban csak a javult anyagi helyzetü, és fejlettebb műveltségi fokon álló népek engedhetnek meg maguknak, s tudnak elegendőképen megbecsülni.

S épen ez az, amit konstatálni fölöttébb érdekesnek tartunk: hogy amíg a színészet föntartását parancsolta saját létföltételünk, az oly alanti fokon állott, s nagyon kevésbé volt elterjedve. Ez, összehasonlítva a mai állapotokkal, amidőn tisztán élvezeti cikknek tekintetik, a különbség óriásinak mondható. Minő haladás a nemzet életében, s fejlődésében! Csak ha három mozzanatát szem előtt tartjuk a szí-

nészet fejlődésének: azt, amikor e század elején megnyílt az első állandó színház Magyarországon, a kis Oravicza parányi színháza, amely most olybá tünt föl, mint egy gyerek színház, egész a nemzeti színház megnyitáig Budapesten, s innen a dalmüszínház fölvatásáig, amikor a fővárosban már négy állandó színház áll fönn, virul, s fejlődése biztosítva van!

Amióta Magyarországnak alkotmánya van, s szabaddá lett a szó, a gondolat, mindenki akadálytalanul tehette hazafias kötelességeit, s nem volt többé nyüge függetlenségének, -- s nem volt szüksége többé a színészetre mint a hazafiság oltárainak egyedüli szítóira, azóta nem hogy csökkent volna a színészet virágzása, amint az félt volt, de sőt olyan lendületet vön, mint az alig volt elvárható. A szabadság Magyarországra egyuttal a viszonyok rendezését, anyagi állapotainak javulását, fejlődését, kereskedelmének és iparának felvirágzását jelenté. S amit előbb csak szükösen tehetünk meg vala kötelességérzetből, megteszszük most kulturális törekvésből, sőt megteszszük fényüzésből is, mert a lakosság nagy tömegének van hozzá módja. Az ötvenes években még az egyetlen nemzeti színházat is be akarták csukni, mert nem volt elég látogatója, s azóta két új, nagy-szerű palotája emelkedett a színművészetnek, s négy helyen áll Thalia oltára ragyogó csarnokokban.

Maguk a színészek is érezték, hogy a nemzet haladásával lépést kell tartaniok nekik is. S az ő törekvéseik folytán nem csak a színpad művészete vergődött európai színvonalra, de meglepő lendületet vön a színműirodalom is. Ok komolyan fogtak hozzá föladatukhoz, s gondoskodtak jó iskola utján arról, hogy a színészet művészi pálya legyen, tanult művészeké és művésznőké, akik nem szorulnak kegyadományra a hazafiság nevében, de megadóztatják a közönséget érdemökhöz képest, mert meg is tudják azt szolgálni.

A színészeti iskola vívmányai e téren tagadhatlanul nagybecsűek. Mert igaz ugyan, hogy a naturalisták között ép ugy akadhat genic, mint a hogy kifejlődhetik ebben az iskolában, de amig annak a genialitásnak nagymértékben lehet megrontója a tanulatlanság, kifejlődését, megizmosodását untalan hosszúra nyújtja a mindenféle kapkodás rendszertelensége, addig itt a tehetség taposott ösvényeken gyors-

san haladhat előre, pallérozottságot nyer a tehetség, s önbizalmat, öntudatot visz magával ki az életbe; másrészt pedig jelentékenyen megakadályozza a művelet'eneknek és tudatlanoknak e pályára özönlését.

Rövid főnállása óta is igen nagy szolgálatokat tőn a színészeti iskola a szinpadnak, aminek fejtegetésébe csak azért fölösleges bocsátkoznunk, mert hiszem bizonyíthatunk is, egyszerűen fölsorolván néhányakat azok közül, akik ez iskolában nyerték kiképzésüket. S e rövid névsorban számosakat talál az olvasó azok közül, akiknek alkotásait az egész nemzet tapsaival kíséri. Ilyenek: Csillag Teréz, Helvey Laura, Nagy Imre, Rákosi Szidónia, Márkus Emilia, Lánczy Ilka, Fái Szeréna, Gyenes László, Alszeghy Irma, Benedek Lajos, Dömjén Rózsa, Eibenschütz Mari, Egressi Ákos, Gabányi Árpád, Kéler Ilona, Nagy Ibolyka, Ramazetter Jolán, Somló Sándor, Szigeti Jolán. Szacsvay Imre, Tóth Imre, Dévai Janka, Margó Célia, Heim Róza, Humann Alexa és Olga, Kordin Mari, Örley Flóra, Rotter Gizela, Sziklay Emilia, Vidmár Katalin és Erzsi, stb. stb. Ez a névsor legjobban bizonyítja, hogy színészeti iskolánk, melynek élén olyan férfiak állanak, mint Paulay Ede, Szigeti József, Ujházi Ede, stbiek, kitűnő szolgálatokat tett eddigelé s fog tenni ezután is.

Szellemi fejlődése a színészetnek ezzel az iskolával, — melyet különben a néhány év óta támadt zeneakademia, mint az operai növendékek felső iskolája egészít ki, — biztosítva van. Anyagilag a színészek szintén azóta gondoskodtak magukról, mióta az ország másféle igényeket táplál velük szemben, mint annak előtte, s másféle áldozatokat is hoz fentartásukra. Megtisztítani a színészetet mindazon gyomtól, mely a hazafiság ruganyos ürügye alatt a szinpad körül fölbujánzott: volt az első, nagy, s fölötte nehéz föladat. Ennek tőn eleget a „színész-egyesület“, amelynek tagjává köteles lenni mindenki, aki csak a szinpadon működni óhajt. A színész egyesület erős kézzel kormányozza az egész, rendetlenkedni olyan nagyon szerető művészhadat. Engedélye nélkül egy városban sem játszhatnak, s tilalmának maga a belügyministerium szerez tekintélyt.

Lehetlenné teszi az ügyek ezen rendezettsége a visz-

szaeléseket, a versengés idétlen kinövéseit, azt a sok csuf-ságot, amivel a színészetet kényeztetése idején annyian compromittálhatták minden utókövetkezmények nélkül. Ennek az egyesületnek jelenleg van 1400 tagja, s hogy összesen csak száz színésszel van több az országban, 1500, legjobban bizonyítja, hogy minden színész siet az egyesület hatalmas pártfogása alá helyezkedni, s viszont minden színész és igazgató köteles magát az egyesület ellenőrző hatalmának és felügyeletének alávetni.

Az egyesület létesítése már maga is olyan vivmány, mely a mint mutatja nálunk a színészet haladását, egyuttal bizonyítja azt is, hogy a színészet már fen tudja magát tartani a saját erejéből is, s az ország bőven költ arra, hogy színészete minél magasabb fokon virulhasson. A színészegyesülettel kapcsolatosan működik a színészek nyugdíjintézete, mely lehetővé teszi annak a siralmas állapotnak a megszüntetését, hogy egész életükön át önzetlenül működött művészek ugyszólván a sövény alatt haljanak meg, úgy hogy kegyelemkenyéren legyenek kénytelenek tölteni életük utolsó éveit; másrészt pedig nem könnyelmű s önérzetes emberek is, hahogy tehetséggel vannak megáldva, az eddig rendes könnyelműség nélkül is egész bizodalommal léphetnek a szinpadra. Iskolájában megtanulhatják művészetét rendszeresen, egyesületében védve vannak a jogtalanság és a kapzsiság ellen, s nyugdíjintézetében bizva, elvégezhetik kötelességeiket, s éltük alkonyának napjaiért, vagy hátramaradható családjuk megélhetéseért aggódniok nem kell. A nyugdíjintézetnek minden színész köteles tagjává lenni s bár fizetésének kiki csak egy csekély száztólíjával járul is hozzá, már ma is több mint 80,000 forintja van s egykét év mulva egész csendesen megkezdheti minden arra igényt tápláló tagjainak teljes nyugdíjazását. Minő haladás ez, az annyi áldozatot méghozni tudó nemzettől onnan, a mikor még a belépti díjat tojásban, tyukban fizették le s a nemzeti színházat úgy akarták pártolás hiány miatt föl-oszlatni, hogy egy főur ajánlkozott primadonnáit magához fogadni — szobalányokul!

Bizonyságául annak, hogy az utolsó két évtized óta mennyit haladhatott hazánkban a közművelődéssel együtt a vagyonosodás, érdekesnek tartjuk felsorolni az ez idő alatt

épült állandó színházakat: A debreceni színházat megnyitották 1864-ben, a székesfehérvárit 1874-ben, az aradit 1882-ben, mely ugyan csakhamar leégett, de helyében a város közönsége azonnal építtetett másik állandó színházat s azt 1885-re már megnyithatni remélik; a szombathelyit 1880-ban, a pápait 1881-ben, az eperjesit 1880-ban, a zomborit 1882-ben, a sátor-alja-ujhelyit 1882-ben, a szegedit 1883-ban, a nyitrait 1883-ban, a nagy-beckerekít 1884-ben, a temesvárit 1873-ban, mely 1880-ban leégett, de újra fölépült és megnyitott 1882-ben; ehez járul még a magyar királyi dalmüszínház Budapesten (három és fél millió költséggel a király magánpénztárából), és a budapesti várszínház, mely Feleki igazgatása alatt függetlenítettvén, külön állandó színháznak tekintendő. Tervben van állandó színház építése: Deésen, Marosvásárhelyen, Szatmárott, Veszprémben, Nagyváradon, Selmecen és Munkácson. Ezekon kívül rendes színházak vannak Kassán, Miskolcon, Lőcsén, Kolozsvárott, N.-Szebenben, Lugoson, Versecen, Oravicán, Ujvidéken, Szabadkán, Győrött, Sopronban, Besztercebányán, Kecskeméten és Csabán. Rendes szinkör van Nagyváradon, Kolozsvárott, Kézdi-Vásárhelyen, Gyula-Fehérvárott, B. Gyulán, Szentesen, Csongrádon, Makón, Szolnokon, Nagy-Abonyban, Nyiregyházán, Orosházán, Mármaros Szigeten, Ungvárott, Balaton-Füreden, Esztergomban, Komáromban, N.-Kikindán, Zombolyán, Nagy-Szalontán, Egerben, Balassa-Gyarmaton, Salgó-Tarjánban és Léván. Azon városok egész hosszú sorozatát sorolhatnók még föl, melyek fogadóik nagytermében saját színpadtal bírnak, a hol tehát minden évben van egy előadási cyklus és így a színészetnek jóltermő talaja. Mindezekhez hozzátéve azt, hogy 1884-ben Magyarországon 33 jól szervezett és minden megkövetelt kellékkal ellátott szintársulat működött s hogy az összes színészek száma 1500, remélhetőleg elég tiszta fogalmat nyújtottunk arról, hogy hazánkban, mint minden közművelődési ág, erőteljes lendületet vőn, a színészet is virágzik úgy, a mint az csak egy életerős, független, törekvő ifju nemzet kebelében fejlődhetik.
